

Фаринник В. І.,
кандидат юридичних наук,
член Національної асоціації адвокатів України,
Заслужений юрист України

ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Охарактеризовано особливості кримінального процесуального затримання особи. Визначено проблеми кримінальної процесуальної регламентації затримання та обґрунтовано необхідність внесення змін до КПК України.

Ключові слова: затримання, уповноважена службова особа, законне затримання, дозвіл на затримання з метою приводу, слідчий.

Рассмотрено особенности криминального процессуального задержания лица. Определены проблемы криминальной процессуальной регламентации задержания и обоснованно необходимость внесения изменений в УПК Украины.

Ключевые слова: задержание, уполномоченное служебное лицо, законное задержание, разрешение на задержание с целью привода, следователь.

Незважаючи на гуманізацію суспільних відносин у сфері кримінального судочинства, а також посилення правових гарантій захисту особи, у кримінальному процесуальному законодавстві 2012 року знайшов відображення один із найбільш суворих заходів забезпечення кримінального провадження – затримання особи за підозрою у вчиненні злочину. У середньому кожен четвертий підозрюваний у вчиненні тяжких та особливо тяжких злочинів затримуються в порядку, передбаченому ст. 208 КПК України (лише у 2013 році затримано 12,118 тис. осіб із 50,849 тис. осіб, підозрюваних у вчиненні тяжких та особливо тяжких злочинів).

У таких умовах здійснення посадовою особою правоохоронних органів неправомірного затримання неминуче заподіює істотну шкоду інтересам правосуддя, перешкоджає прийняттю законного й об'єктивного рішення по кримінальному провадженню. Більше того, подібне протиправне діяння дискредитує конституційну ідею побудови правової держави [1, с. 6].

Питання кримінального процесуального затримання у вітчизняному кримінальному судочинстві ставали предметом активних дискусій й відповідно – знайшли значне відображення в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, в яких значну увагу приділено

суті затримання підозрюваного, його порядку і умовам застосування [2; 3; 4; 5], місцю в системі заходів кримінального процесуального примусу [6; 7; 8], значенню в доказуванні [9; 10], зміцненню гарантій законності затримання [11]. Водночас, деякі питання з урахуванням реформи кримінального судочинства 2012 року, потребують опрацювання, що і є метою статті.

Відповідно до нового КПК України затримання є тимчасовим запобіжним заходом, який застосовується з підстав та в порядку, передбаченому КПК України (ч. 2 ст. 176 КПК України) та входить до системи заходів забезпечення кримінального провадження (ч. 2 ст. 131 КПК України).

Рішення КСУ від 26 червня 2003 р. № 12-рп/2003 визначає затримання як тимчасовий запобіжний кримінально-процесуальний захід, застосування якого обмежує право на свободу та особисту недоторканність індивіда (абз. 5 п. 6 мотивувальної частини). Про те, що в результаті затримання обмежується право індивіда на свободу, йдеться також у міжнародних актах. Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню у будь-якій формі, затверджений Резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1988 р., констатує, «слово “затримана особа” означає будь-яку особу, позбавлену особистої свободи не в результаті засудження за вчинення правопорушення». Правила ООН, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі, прийняті Резолюцією 45/113 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 р. відзначають, що «позбавлення свободи означає будь-яку форму затримання чи тюремного ув'язнення будь-якої особи чи її поміщення в державну чи приватну виправну установу» [12, с. 29–30].

Системний аналіз норм КПК України засвідчує встановлення у кримінальному процесуальному законі наступних різновидів затримання особи: затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду

про дозвіл на затримання з метою приводу (ст. ст. 187–191 КПК України); законне затримання (ст. 207 КПК України); затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК України); затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України (ст. 582 КПК України). Усі названі різновиди затримання розрізняються за суб'єктами їх здійснення, підставами та процесуальним порядком.

Кримінальне процесуальне законодавство не містить чіткого визначення цілей затримання. Водночас, затримання лише для з'ясування причетності особи до вчинення злочину й вирішення питання про застосування до неї запобіжного заходу, при відсутності бажання в підозрюваного зникнути, продовжити злочинну діяльність або сховати (знищити) докази, не зовсім виправдане – адже ці питання можливо вирішити й не затримуючи особу, анкетні відомості й місцезнаходження якого відомі органу розслідування. Свобода ж особи повинна обмежуватися виключно тоді, коли без цього неможливо забезпечити виконання поставлених цілей.

Саме тому як і будь-який інший запобіжний захід, затримання особи спрямоване на забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам: переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду; знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином; вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

Норми Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та-

кож спрямовані на забезпечення свободи особи та її особистої недоторканності. У пункті 1 ст. 5 цієї Конвенції зазначено вичерпний перелік підстав, за наявності яких є можливість особу позбавити волі. Що стосується процедури затримання, то зазначений документ передбачає його ймовірність лише за наявності підстав та процедури, встановленої законом. Зокрема, п. с п. 1 ст. 5 до таких підстав відносить: доставлення особи до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення; якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню особою правопорушення; запобігання втечі особи після вчинення правопорушення.

Одним із найбільш розповсюджених видів затримання є затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК України). На жаль, КПК України не розкриває поняття «уповноважена службова особа», що зумовлює відповідні проблеми застосування норм права. На нашу думку, такою особою є ті особи, яким відповідні повноваження надані КПК України та іншими законами України («Про міліцію», «Про Національну гвардію України», «Про Службу безпеки України» тощо). Таким чином, уповноваженою службовою особою є працівники органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України та інших правоохоронних органів, яким в межах компетенції надано право здійснювати затримання особи.

КПК України допускає можливість затримання тільки на початковому етапі досудового розслідування і тільки за наявності підстав, встановлених у ч.ч. 1, 2 ст. 208 КПК України. Питання правомірності здійснення затримання особи до початку досудового розслідування (до внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР) не вирішено. Вважається, що

у разі проведення фактичного затримання особи відомості про вчинення кримінального правопорушення негайно після його завершення повинні бути внесені до ЄРДР й лише тоді повинен складатися протокол про затримання.

Відповідно до ч.ч. 1, 2 ст. 208 КПК України уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати:

1) особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

– якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення (тобто коли особа безпосередньо вчиняла злочин або якщо дана особа з прямим умислом здійснила діяння, спрямоване на вчинення злочину, однак не довела його до кінця з причин, що не залежали від її волі);

– якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;

Водночас, потребує невідкладного вирішення питання про затримання особи через деякий час після вчинення злочину без судового дозволу. Редакція ст. 208 КПК України надає право працівникам правоохоронних органів затримати особу виключно у випадках, якщо її застали при вчиненні злочину, або безпосередньо після нього за наявності очевидних ознак, які вказують саме на цю особу як на злочинця.

В інших випадках, навіть при наявності доказів причетності особи до вчинення злочину та встановлення її місцезнаходження, працівники міліції не мають правових підстав для її затримання. Наприклад, при впізнанні потерпілим через деякий час після вчинення злочину винної особи у громадському місці, або наявності інформації про місцезнаходження злочинців. Єдиним законним шляхом є отримання дозволу слідчого судді на затримання з метою приводу

такої особи. Але в цьому випадку особа попередньо повинна бути повідомлена про підозру, тобто набути статусу підозрюваного.

При цьому, інколи слідчі невірно застосовують положення ст. 208 КПК України й, по суті, проводять безпідставні затримання осіб. Наприклад, 31.01.2013 о 15.30 год. слідчим одного з підрозділів Київщини у порядку ст. 208 КПК України за підозрою у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 289 КК України було затримано особу, яка 28.12.2012 (більш ніж за один місяць до затримання) незаконно заволоділа автомобілем. При цьому, фактично підозрювану було затримано 28.01.13 о 19.00 год. працівниками міліції в м. Донецьк, коли було зупинено викрадений автомобіль під керуванням останньої.

Подібні порушення призводять до притягнення слідчих до відповідальності. Так, одному із слідчих в Тернопільській області повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 371 КК («Завідомо незаконне затримання») України за те, що останній затримав особу з порушенням вимог ст. 208 КПК України – після спливу значного часу. В подальшому слідчий засуджений на підставі угоди при примирення з потерпілим (з особою, яку він «незаконно» затримав).

Отже є необхідність у внесенні відповідних змін до статті 208 КПК, в частині виключення слів «безпосередньо» та «щойно», оскільки вказані часові параметри визначають зовсім короткий термін часу і не охоплюють випадків затримання особи через певний проміжок часу після вчинення нею злочину.

2) особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виключно у випадках:

– якщо підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього при обранні запобіжного заходу;

– якщо підозрюваний не виконав у встановленому порядку вимог щодо

внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.

Слід звернути увагу, що ЄСПЛ, посиляючись на своє рішення у справі «Курт проти Туреччини» від 25 травня 1998 р., наголошує, що незадокументоване затримання особи свідчить про абсолютне ігнорування принципово важливих гарантій ст. 5 КЗПЛ і виявляє грубе порушення цієї статті. Незадокументування таких відомостей, як дата, час і місце затримання особи, її ім'я, підстави для затримання та ім'я особи, яка здійснює затримання, має вважатися таким, що суперечить вимозі законності і самій меті ст. 5 КЗПЛ (рішення ЄСПЛ «Нечипорук та Йонкало проти України») [12, с. 32]. Саме тому про кожний випадок затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана скласти протокол із зазначенням місця, дати, точного часу проведення затримання, повного переліку процесуальних прав та обов'язків затриманого, підстав його затримання, осіб, які присутні під час проведення даної процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання), інформації про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умов та порядку їх використання, виявлені та вилучені під час особистого обшуку особи речі і документи, способу ознайомлення учасників зі змістом протоколу, зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників вищевказаної процесуальної дії.

Відповідно до ст. 42 КПК України особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення набуває статусу підозрюваного. У зв'язку з цим, затриманий за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення обов'язково вручається пам'ятка про

його процесуальні права та обов'язки підозрюваного з їх повідомленням особою, яка здійснює затримання.

Час затримання у протоколі у відповідності до ст. 209 КПК України вказується з того моменту, коли особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою (момент затримання). При цьому, момент затримання особи визначається у двох аспектах:

1) коли особа фактично затримана працівником органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України, інших правоохоронних органів на місці вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після його вчинення і вимушена залишатися поряд із працівником правоохоронного органу, який із застосуванням заходів фізичного впливу, спеціальних засобів або без такого, утримує її на місці події. Наприклад, працівник міліції у громадському місці затримав грабіжника, який щойно вчинив злочин, при цьому утримує його до прибуття слідчо-оперативної групи. У даному випадку особа вважається затриманою з моменту її фізичного утримання працівником міліції з метою унеможливлення її подальшого пересування та продовження протиправної діяльності;

2) коли особу затримано громадянином України, іноземцем або особою без громадянства, тобто не уповноваженою на затримання, безпосередньо на місці вчинення кримінального правопорушення або після його вчинення, то моментом затримання такої особи є доставлення її до найближчого правоохоронного органу, службові особи якого, уповноважені процесуально оформити таке затримання.

Разом з цим, ст. 208 КПК України чітко не визначено правомірності затриман-

ня осіб, за підозрою у вчиненні злочинів за які передбачено покарання у виді позбавлення волі (ч. 1 ст. 208 КПК України), але за які не можна у подальшому застосувати запобіжний захід у вигляді взяття під варту (з урахуванням положень ч. 2 ст. 183 КПК України). Наприклад, не зрозуміло можна затримати раніше не судиму особу, яка підозрюється у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 309 КПК України. На нашу думку, доцільно затримувати у порядку ст. 208 КПК України виключно осіб, до яких у подальшому можна буде обрати запобіжний захід у вигляді взяття під варту.

Слідчий органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань (прокуратури – до створення державного бюро розслідувань) за наявності підстав вважати, що доставлення особи, затриманої за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, тривало довше, ніж потрібно, зобов'язаний провести перевірку. Для цього він у письмовій формі повинен звернутися до керівника органу досудового розслідування із викладом своїх зауважень, з метою проведення відповідної перевірки стосовно порушення порядку доставлення затриманої особи. За результатами такої перевірки у разі підтвердження порушень винні у цьому особи підлягають притягненню до відповідальності.

Відповідно до ст. 211 КПК України особа, затримана уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді, суду не може утримуватися органом досудового розслідування понад сімдесят дві години з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена була залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою (з моменту затримання).

Протягом шістдесяти годин з моменту затримання особи її або звільняють (при зникненні підстав для затримання, закінченні встановленого законом стро-

ку затримання або вручення повідомлення про підозру) або доставляють до слідчого судді, суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу. У всіх випадках, якщо особі не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню (ч. 3 ст. 278 КПК України). Так, у 2013 році у зв'язку із закінченням встановленого законом строку затримання звільнено 37 осіб, у зв'язку із закінченням строку для вручення повідомлення про підозру – 34.

При зникненні підстав для затримання або спливу строку затримання або вручення повідомлення про підозру службова особа, відповідальна за перебування затриманих, зобов'язана негайно звільнити таку особу (п. 3 ч. 3 ст. 212 КПК України). У такому випадку звільнена особа втрачає процесуальний статус підозрюваного.

Водночас у КПК України не визначено у якому акті фіксується рішення про звільнення затриманої особи та чи має право службова особа, відповідальна за перебування затриманих, приймати такі рішення (чи лише фізично звільняти затриманого). На сьогодні це питання вирішується по різному (вноситься постанова про звільнення як від імені слідчого та прокурора, так і начальника ізолятора тимчасового тримання).

Будь-який громадянин України, іноземець та особа без громадянства має право затримати будь-яку особу (за винятком судді та народного депутата України, затримання яких здійснюється за згодою Верховної Ради України), яку він застав при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення, а також безпосередньо після вчинення особою кримінального правопорушення або при безперервному переслідуванні особи, яка підозрюється в його вчиненні. Цей вид затримання називається законним затриманням.

Зазначене затримання слід відрізняти від процесуального затримання, що

здійснюється уповноваженими особами відповідно до ст. 208 КПК України. При цьому затримання неуповноваженою службовою особою може здійснюватися як за вчинення кримінального проступку, так і злочину, на відміну від затримання уповноваженою службовою особою, яке здійснюється винятково за вчинення злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі або за злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виключно у випадку, якщо підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього при обранні запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.

Хоча це не визначено, але з урахуванням положень ст. ст. 207, 209 КПК України при затриманні особи неуповноваженою службовою особою час затримання розпочинається з моменту доставлення до уповноваженої службової особи. Окрім цього, у разі кримінального провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні, КПК України (ст. 522 КПК України) вирізняється два специфічних суб'єкта, уповноважених здійснювати законне затримання: 1) керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України (наділяється правом затримати особу на необхідний строк, але не більше ніж на сорок вісім годин, і зобов'язаний надати затриманій особі доступ до отримання правової допомоги); 2) капітан судна України (наділяється правом затримати особу на строк, необхідний для її доставлення на територію України). Вказані службові особи зобов'язані забезпечити доставлення затриманої особи до підрозділу органу

державної влади на території України, уповноваженого на тримання затриманих осіб, і повідомити про факт законного затримання слідчому органу досудового розслідування за місцем проведення досудового розслідування в Україні.

Розповсюдженням є й затримання уповноваженою службовою особою на підставі ухвали про дозвіл на затримання. До того ж у відповідності до п. 8.2 Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень (затвердженої наказом МВС України № 700–2012) у кримінальних провадженнях про тяжкі та особливо тяжкі злочини, в яких підозрюваного оголошено в розшук, слідчим в обов'язковому порядку вносяться за погодженням з прокурором клопотання до слідчого судді про дозвіл на затримання підозрюваного з метою приводу. Як наслідок, лише у 2013 році на підставі ухвали про дозвіл на затримання затримано 3 тис. 862 особи, які переховувалися від слідчих органів внутрішніх справ.

КПК України встановлено конкретний строк виконання ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу. Так, протягом 36 годин з моменту затримання уповноважена службова особа (особа, якій законом надане право здійснювати затримання) зобов'язана доставити затриманого до слідчого судді, суду, який постановив ухвалу про дозвіл на затримання з метою приводу.

На відмінну від 60-годинного терміну, встановленого ч. 2 ст. 211 КПК України для доставлення затриманої особи до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу, визначений законодавцем строк у 36 годин при затриманні на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу обумовлюється необхідністю найшвидшого доставлення до слідчого судді, суду, адже у дано-

му випадку не потрібно суттєвих затрат робочого часу для внесення та розгляду клопотання про застосування до затриманої особи запобіжного заходу, яке вже вносилося раніше.

Водночас слід визнати хибною практику обрання запобіжного заходу особі, затриманій на підставі ухвали про дозвіл на затримання, у режимі відеоконференції (без доставлення до слідчого судді), оскільки норми КПК України подібної процедури не передбачають. Проте, на жаль такі випадки є непоодинокими.

Службова особа, яка на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання, здійснила затримання особи, зобов'язана негайно (у будь-якому разі не пізніше моменту доставлення до органу досудового розслідування) вручити такій особі копію ухвали про дозвіл на затримання.

Разом з цим, КПК України не визначає порядку фіксації фактичного затримання особи на підставі ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання з метою приводу. Адже ст. 208 КПК України поширюється лише на випадки затримання без ухвали слідчого судді, суду. В такому випадку необґрунтованою є практика щодо затримання осіб на підставі ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання з метою приводу та складання протоколу затримання у порядку ст. 208 КПК України, адже ст. 191 КПК України такого порядку не передбачає. Відтак, до ст. 191 КПК України необхідно внести зміни щодо регламентації процесуального порядку оформлення затримання на підставі ухвали слідчого судді.

Уповноважена службова особа (особа, якій законом надане право здійснювати затримання), яка затримала особу на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання або у якої під вартою тримається особа, щодо якої діє ухвала про дозвіл на затримання, негайно повідомляє про це слідчого, прокурора, зазначеного в ухвалі. Оперативність інформування у такому випадку досягається завдяки надісланню повідомлення

електронною поштою, факсимільним зв'язком, телеграмою тощо.

При затриманні особи уповноважена службова особа в обов'язковому порядку повинна перевірити, чи не відкликана ухвала про дозвіл на затримання прокурором (для цього в ухвалі у відповідності до ч. 2 ст. 190 КПК України обов'язково вказуються прізвище, ім'я, по батькові, адреса і телефон прокурора або слідчого, за клопотанням якого постановлена ухвала). У випадку підтвердження таких даних та відсутності інших законних підстав для подальшого затримання, затриманий має бути негайно звільнений уповноваженою службовою особою, під вартою якої він тримається. При цьому, обов'язково слід враховувати, що ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу втрачає законну силу з моменту закінчення строку дії ухвали, зазначеного в ній або закінчення шести місяців із дати постановлення ухвали, у якій не зазначено строку її дії (ст. 190 КПК України).

Щодо другого випадку це означає, що особу, яку оголошено в розшук не можна буде затримати в разі встановлення її місця перебування у строк понад 6 місяців. Тобто працівники міліції вимушені будуть запрошувати на допит розшукувану особу. Відразу після чого, така особу знову «почне переховуватися». У зв'язку з цим, доцільним є виключення з КПК України норми щодо встановлення строку дії ухвали про дозвіл на затримання з метою приводу, в якій не визначено конкретного строку (п. 2 ч. 3 ст. 190 КПК)

Слід звернути увагу й на специфічні умови розгляду клопотання про дозвіл на затримання про дозвіл на затримання з метою приводу. Так, у відповідності до ст. 189 КПК України таке клопотання розглядається слідчим суддею, судом негайно після його одержання, а також винятково в закритому судовому засіданні за участю прокурора. При цьому, ухвала про дозвіл на затримання, на відмінну від ухвали про відмову в наданні дозволу на затримання з метою приводу,

оскарженню не підлягає (ст. 190 КПК України).

Незважаючи на те, що розгляд такого клопотання не передбачений як умова для проведення закритого судового засідання (ч. 2 ст. 27 КПК України), дане право не належить до загальних підстав проведення закритого судового засідання, все одно порядок його здійснення визначається з урахуванням вимог ч. 4 ст. 27 КПК – на судовому розгляді в закритому судовому засіданні можуть бути присутні лише сторони та інші учасники кримінального провадження. Подібний механізм сприяє забезпеченню ефективності та таємниці досудового провадження.

Специфічним є затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України. У відповідності до ст. 582 КПК України затримання на території України особи, яка розшукується іноземною державою у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення, також здійснюється уповноваженою службовою особою.

КПК України визначає особливі строки та порядок інформування при затриманні особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України, зокрема: 1. негайно інформується прокурор, у межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання (місце затримання визначається з урахуванням ст. 191 КПК України). При цьому, повідомлення прокурору, до якого додається копія протоколу затримання, повинно містити докладну інформацію щодо підстав та мотивів затримання; 2. після отримання повідомлення та перевірки законності затримання прокурором негайно інформується прокуратура обласного рівня (Автономної Республіки Крим, області, міст Києва і Севастополя); 3. протягом шістдесяти годин після затримання, прокуратурою обласного рівня інформується відповідний центральний орган державної влади України. Про кожен випадок затримання громадянина іноземної держави, який вчинив злочин за межами України, прокуратура

обласного рівня також повідомляє Міністерство закордонних справ України; 4. протягом трьох днів після отримання повідомлення відповідний центральний орган України інформує компетентний орган іноземної держави.

Специфікою такого виду затримання є те, що затримана особа негайно звільняється у разі, якщо: 1) протягом шістдесяти годин з моменту затримання вона не доставлена до слідчого судді для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу тимчасового або екстрадиційного арешту; 2) встановлено обставини, за наявності яких видача (екстрадиція) не здійснюється.

КПК України також передбачає певні специфічні правила затримання особи, оголошеної у міжнародний розшук. Так, після затримання особи, оголошеної у міжнародний розшук, не пізніше як через сорок вісім годин з часу її доставки до місця кримінального провадження слідчий суддя, суд за участю підозрюваного, обвинуваченого повинен розглянути питання про застосування обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або його зміну на більш м'який запобіжний захід (ч. 6 ст. 193 КПК України).

Разом з цим слід відмітити, що КПК України передбачено й особливості затримання окремої категорії осіб. Так, затримання судді або обрання стосовно нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту до ухвалення обвинувального вироку судом не може бути здійснено без згоди Верховної Ради України (ч. 1 ст. 482 КПК). Затримання народного депутата України або обрання стосовно нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту також не може бути здійснено без згоди Верховної Ради України (ч. 2 ст. 482 КПК).

Затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, за умови, що застосування іншого запо-

біжного заходу не забезпечить запобігання ризикам, зазначеним у ст. 177 КПК (ч. 2 ст. 492 КПК).

При цьому, підозрюваний, обвинувачений або засуджений, які, перебуваючи за межами України, викликані повісткою після перетинання державного кордону України (при в'їзді в Україну) може бути затриманий лише за злочин, зазначений у повістці (ст. 566 КПК).

Окремо законодавцем звертається увага на особливості затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України під час виконання ним своїх службових обов'язків. Головною умовою в цьому випадку, якої необхідно дотриматися, – присутність офіційних представників даного розвідувального органу. Лише за умови їх присутності уповноважена службова особа має право провести обшук та огляд речей затриманого співробітника кадрового складу розвідувального органу України під час виконання ним своїх службових обов'язків. Для забезпечення присутності цих представників у разі затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним службових обов'язків уповноважена службова особа, що здійснює затримання, зобов'язана негайно повідомити про це відповідний розвідувальний орган.

Таким чином, при застосуванні положень КПК України слід враховувати, що кожен із інститутів, який у ньому закріплений, несе у собі певну мету та процесуальний порядок, що відрізняє його від інших інститутів. Зважаючи на це, підміна окремих процесуальних дій суперечить завданням кримінального провадження й не може бути виправданою. Водночас, незважаючи на позитивний досвід реалізації заходів забезпечення кримінального провадження, проблема застосування кримінального процесуального затримання залишається невирішеною й потребує якісної розробки законодавчих пропозицій, які б враховували як наукову складову, так і проблеми правозастосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабурин В. В. Незаконное задержание: уголовно-правовой и уголовно-процессуальный аспекты: монография / В. В. Бабурин, П. Л. Сурихин. – Красноярск: Сибирский юридический институт МВД России, 2004. – 196 с.
2. Франк Л. В. Задержание и арест подозреваемого в советском уголовном процессе (Уголовно-процессуальное и криминалистическое исследование) / Л. В. Франк. – Душанбе: Таджик. гос. ун-т, 1963. – 264 с.
3. Клюков Е. М. Мера процессуального принуждения / Е. М. Клюков. – Казань: Изд-во Казан. ун-та., 1974. – 112 с.
4. Гуткин И. М. Актуальные вопросы уголовно-процессуального задержания / И. М. Гуткин. – М.: Академия МВД СССР, 1980. – 90 с.
5. Гуляев А. П. Задержание лиц, подозреваемых в совершении преступления / А. П. Гуляев, С. А. Данилюк, С. Н. Забарин. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1988. – 44 с.
6. Лившиц Ю. Д. Меры пресечения в советском уголовном процессе / Ю. Д. Лившиц. – М.: Юрид. лит., 1964. – 140 с.
7. Корнуков В. М. Меры процессуального принуждения в уголовном судопроизводстве / В. М. Корнуков. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1978. – 140 с.
8. Зинатуллин З. З. Уголовно-процессуальное принуждение и его эффективность (Вопр. теории и практики) / З. З. Зинатуллин. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1981. – 136 с.
9. Шейфер С. Доказательственное значение задержания подозреваемого / С. Шейфер // Соц. законность. – 1972. – № 3. – С. 55–56.
10. Дубинский А. Я. Некоторые вопросы правовой регламентации задержания подозреваемого в совершении преступления / А. Я. Дубинский // Материалы теорет. конф. по итогам научн. – исслед. работы профессорско-преподавательского состава за 1972 год. – Киев: КВШ МВД СССР, 1973. – С. 87–92.
11. Чувилев А. Анализ статистических данных о законности задержания подозреваемых / А. Чувилев // Соц. законность. – 1973. – № 10. – С. 65–67.
12. Науково-практичний коментар: у 2 т. / О. М. Бандурка, С. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – Т. 1. – 768 с.

Farynyk V. Detention: problems of criminal procedural regulation and solutions.

Features of Criminal Procedure detention. The problems of criminal procedural regulation detention and the necessity of amending the Code of Ukraine. Criminal procedural law does not clearly define the goals of detention. However, detention only to ascertain the involvement of a person to commit a crime and the question of application of a preventive measure in the absence of a desire to escape the suspect, continue criminal activity or hide (destroy) the evidence is not entirely justified – because these issues can be addressed and delaying identity, personal information and whose whereabouts are known to the investigating body. The author states that the application of the provisions of the CPC of Ukraine should be aware that each of the institutions which it is fixed, is a definite purpose and procedural order that distinguishes it from other institutions. Therefore, the substitution of certain proceedings contrary to the objective of the criminal proceedings and can not be justified. It is noted that despite the positive experience in implementing measures to ensure the criminal proceedings, the problem of the application of criminal procedural detention remains unresolved and requires quality of legislative proposals that would take into account both the research component, and the problem of enforcement.

Keywords: *detention authorized officer, lawful detention, permit detention in order to drive the investigator.*

Стаття надійшла до редакції журналу 24.10.2014 р.